

Hurtig glemsel og øget individuel prægning

Af Elof Westergaard

Biskop og formand for Foreningen af Kirkegårdskultur

Hvordan kan vi karakterisere udviklingen inden for kirkegårds-kulturen? Vores tid er præget af to modsatrettede tendenser. På den ene side er kirkegårds-kulturen præget af hurtig glemsel og på den anden side af en øget individuel prægning.

Den hurtige glemsel forbinder jeg med flere forhold: kremation, tidligere sløjfning af gravsteder, kortere gravstedsperioder, stigning i antal af askespredning over hav, etablering af skovkirkegårde med mere anonymt præg uden gravminder og de mange, som fortsat vælger at få sat deres afdøde ned på kirkegårdens fællesplæner. De netop indførte ændringer (læs: lempelser) i reglerne om bevaringsværdige gravminder, vil også præge kirkegårds-kulturen i retning af, at kirkegården i højere grad bliver stedet for hurtig glemsel og færre vidnesbyrd om levet liv.

Den øgede individuelle prægning gør sig imidlertid også gældende i nutidens kirkegårds-kultur. De flere små ikonagtige symboler på gravstenene f.eks. en bagerkringle, en golfkugle, billeder af afdøde på stenene og QR-koderne, er alle i større eller mindre omfang med til at åbne for en livsbiografi og fortælle den afdødes historie. Det individuelle præg ses desuden ofte på gravstedets indretning, med bænke, lys, små dekorationer, ting og figurer, farverigt grus og andet, som de pårørende finder væsentlig at sætte netop på deres kæres grav.

Disse to tendenser, den hurtige glemsel og det individuelle, præger begge kirkegårds-kulturen anno 2014.

De to modstridende tendenser vil i en vis forstand altid være at finde, for så vidt de afspejler to centrale karakteristika for kirkegården. Vi begraver og dækker de døde til på kirkegården, hvad rummer en glemsel, og kirkegården er samtidigt stedet, hvor vi som pårørende sætter synlige tegn, sten, planter m.m. over det menneske, som er begravet. Men det forekommer mig alligevel, at den hurtige glemsel i stigende grad præger den danske kirkegårdskultur, såvel ved de pårørendes valg af gravsted, som i den måde, hvorpå kirkegårdskulturen bliver varetaget. Og samtidigt finder vi så også på flere gravsteder et stærkere individuelt præg.

Samfundsmæssige forhold og økonomi spiller naturligvis altid ind på den udvikling, som sker. Den store mobilitet i samfundet, flytningen fra land til by og de sidste års takststigninger har deres indflydelse på de danske kirkegårde. Det, at vi ikke længere selv passer vores familiegravsteder, sammenholdt med, hvad vi ønsker at spendere på et gravminde påvirker desuden kirkegårdskulturen. Men kan vi komme nærmere, indfange og forstå den livsopfattelse og det tilværelsessyn, som afspejler sig i de to tilsyneladende modsatte tendenser, jeg mener at finde, i vores tid? Den hurtige glemsel og det mere individuelle præg, som findes side om side.

Eller spurgt på en anden måde: Gravkulturen i 1800-tallet og langt ind i 1900-tallet var præget af en gravmindekultur, hvor de pårørende gerne lod stenene tale og fortælle om afdødes liv. Denne gravmindekultur blev i 1900-tallet, afløst af en mindre fortællende, mere enkel og anonymiserende kirkegårdskultur, som understreger, at i døden er vi alle lige. Men hvordan skal vi så beskrive kirkegårdskulturen her i begyndelsen af 2000-tallet, og hvordan skal vi forstå de tilsyneladende modsatte strømninger, som karakteriserer den?

Om lidt bliver der stille

En kendt dansk sang kan måske her komme os til hjælp. Kim Larsens *Om lidt bliver der stille* (udgivet 1986) har nærmest fået status af begravelsessalme. Den bliver ofte ønsket ved bisættelsen, enten som fællessang eller solo, eller den bliver ønsket spillet som postludium, når kisten bæres ud af kirken/kapellet. Sangens tekst sætter tydeligvis ord på noget, som mange pårørende finder væsentligt at få sagt om synet på liv og død. Teksten lyder:

Om lidt bli'r her stille
Om lidt er det forbi
Fik du set det du ville
Fik du hørt din melodi

Forladt og alene
Danser cirkus prinsessen rundt
Går i stå
På sin line
I et sanseløst sekund
Om lidt om lidt
Er vi borte
Vi ses måske igen

Om lidt bli'r her stille
Om lidt er det forbi
Fik du set det du ville
Fik du hørt din melodi
Om lidt, om lidt
Er vi borte
Vi ses måske igen

Om lidt, om lidt
Er vi borte
Vi ses måske igen

Kim Larsens *Om lidt bli'r der stille* understreger, hvordan vores liv er et liv i tiden, og hvordan alting har sin tid. Livet bliver derfor et spørgsmål om, hvorvidt man når det, man gerne vil. Netop i lyset af livets korthed bliver det vigtigt at bruge livet, sanse, se og høre.

Håbet om opstandelse og gensyn udtrykkes kun spagfærdigt og med et "måske" i sangens sidste linie: "Vi ses måske igen". En linie, som kan give associationer til opstandelseshåbet i K.L. Aastrups salme, *Der venter bag langfredags nat*: "Så er det da en nådessag/ hvad der af mig skal blive,/ om Herren gør en påskedag/ og kalder dødt til live." (DDS 216). Derimod træder fornemmelsen af livets skrøbelighed anderledes markant og tydeligt frem i Kim Larsens sang i ord som: om lidt er vi borte, om lidt er det forbi, om lidt bliver der stille.

Den stærke fornemmelse af, at som døde er vi borte og overladt til universets stilhed eller som pårørende efterladt i nu tomme, tavse stuer, afspejler sig netop også i udviklingen af kirkegårdskulturen. Den anonymitet, som karakteriserer fællesplænen og skovkirkegården, og askespredningen over hav, er eksempler på dette.

Nyere gravminde over en togfunktionær, Maribo Kirkegård. Foto: Karin Kryger.

Spørgsmålet i sangen, om hvorvidt det enkelte menneske har nået at se verden, høre sin melodi og leve livet, kan på samme måde ses som det eksistentielle spørgsmål bagved det personlige og den mere individualistiske tendens i dansk kirkegårdskultur. De nye muligheder, som f.eks. QR-koderne på gravsten giver, vil jo netop kunne give mulighed for en refleksion over og en besvarelse af spørgsmålene: "Fik du set det du ville/ Fik du hørt din melodi."

Kim Larsen giver i sangen *Om lidt bli'r der stille* et fint dækkende billede af nutidens livsopfattelse, en livsopfattelse, som rummer såvel et stærkt fokus på livet her og nu og en opfattelse af døden primært som glemsel. Det gør han i billedet af mennesket som en linedanserinde: "Forladt og alene/ Danser cirkus prinsessen rundt/ Går i stå/ På sin line/ Om lidt om lidt/ Er vi borte/ Vi ses måske igen". Det moderne menneske er et menneske, som hele tiden går på en line, en tilværelsen på kanten, i live, men snart væk og bort, nærværende og til stede, men dybest set alene.

Hvad umiddelbart kunne synes som to modsatrettede tendenser i dansk kirkegårdskultur, den hurtige glemsel og det mere individuelle præg, viser sig således at være udtryk for det ene og samme menneskesyn: linedanserinden, manden på kanten. Et menneske alene i verden på vej til sin død.

Cirkusprinsessernes og linedansernes kirkegård vil og skal naturligvis være præget af såvel et fokus på om den afdøde nåede det, hun ville, som af den glemsel, hun forbinder med dødens kendsgerning. Men for den, som har med kirkegårdskultur at gøre, er det så også vigtigt at understrege, at kirkegården lige som byrummet, skolen og sygehuset også er et fælles rum, og det er her værd at kæmpe for en udvikling båret af både frisind og værdipluralisme, for det giver bedst plads til alle cirkusprinsesser.